

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
У ЦІЖУЙ

**«Формування художньої емпатії
майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі
фортепіанного навчання»,**

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань

01 Освіта/Педагогіка зі спеціальності

014 Середня освіта (Музичне мистецтво)

1. Актуальність теми дисертації

Актуальність обраної теми мотивується необхідністю врахування сучасних інноваційних процесів у системі вітчизняної мистецької освіти, спрямованих на врахування запитів суспільства до реалізації особистісного потенціалу у культурно-соціальной практиці, на визнання дієвої ролі вчителя у створенні духовно-інтелектуальних, гуманно зорієнтованих надбань нації.

Суттєве значення у вирішенні таких модернізаційних завдань в освітньому процесі відіграють зміни, зорієнтовані на підготовку фахівців, котрі володіють динамічною системою глибоких фундаментальних та спеціальних знань, умінь, навичок, оригінальних способів мислення, особистісними поглядами, цінностями, здатністю успішно соціалізуватися та здійснювати продуктивну діяльність. Означене спричиняє необхідність дослідження цілого комплексу питань, які стосуються підготовки музикантів-педагогів в освітній галузі сьогодення.

У дисертації У Ціжуй проблему підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва слушно пропонується вирішувати під час формування їх художньої емпатії у процесі фортепіанного навчання, що сприяє фаховому зростанню особистості студента з метою забезпечення можливості емоційного впливу на учнів, актуалізації їх інтересу до музично-виконавської

діяльності, розширення мистецького світогляду, творчих проявів та формування виконавської культури педагога-музиканта. Проте успішність даного процесу потребує розроблення та обґрунтування теоретико-методологічного й методичного забезпечення формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва засобами фортепіанного навчання. Вагомість наукового доробку у сфері обраної тематики остаточно не забезпечує з'ясування даної проблеми, а лише сприяє її всебічному вивченню в сучасних умовах розвитку мистецької освіти.

Отже, соціально-педагогічна значущість означеної теми, наявність низки суперечностей та нез'ясованих раніше завдань у теорії та практиці фахової підготовки зумовлюють актуальність дисертації У Ціжуй «Формування художньої емпатії майбутніх учителів музики у процесі фортепіанного навчання».

Той факт, що дисертаційне дослідження є складовою комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Зміст, форми і методи вдосконалення підготовки вчителів музики». Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 3 від 31 жовтня 2019 р.) також свідчить на користь нагальності та необхідності даної проблематики.

2. Ступінь обґрунтованості наукових понять, висновків і рекомендацій.

Аргументованість та переконливість сформульованих в ході з'ясування завдань дослідження наукових позицій, узагальнень і рекомендаційних висновків, підтверджуються якісними результатами проведеної У Ціжуй пошукової роботи і не викликають заперечень. Їх вірогідність та достовірність забезпечуються глибоким теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних позицій дослідницької праці; ретельним аналізом наукових джерел у філософському, соціологічному, психолого-

педагогічному, музикознавчому аспектах; всебічним аналізом та доцільним використанням комплексу взаємопов'язаних методів, адекватних об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження, що включають як теоретичні підходи, так й емпіричні та статистичні аспекти отримання обґрунтованих результатів; достовірно проведеною дослідно-експериментальною роботою; результатами кількісної та якісної експериментальної перевірки розробленої методики; позитивними наслідками впровадження в освітній процес поетапної методики формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання.

Відтак, успішне розгортання дослідницького пошуку відбувається від обґрунтування дисертантом теоретико-методологічних основ дослідження, визначення змістової сутності категоріально-поняттєвої його основи до розробки та перевірки поетапної методики формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання.

У дисертації У Ціжуй поставлено за мету розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання в педагогічних університетах.

Доцільним є той факт, що реалізація мети задля вирішення існуючих в теорії та практиці фахової підготовки майбутніх учителів музики ряду протиріч, які дисертант визначає в роботі, відбувається на основі: аналізу наукових джерел з проблем формування емпатії особистості; розкриття змістової сутності і структури художньої емпатії вчителя музичного мистецтва, її функції у професійній діяльності; визначення принципів і педагогічних умов формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва; розробки методів і прийомів формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва; виявлення критеріїв, показників та характеристики рівнів сформованості художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва; експериментальній перевірці

ефективності запропонованої методики формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва.

Крім того, високий ступінь обґрунтованості й достовірності результатів дослідження забезпечило використання автором влучно підбраного комплексу взаємопов'язаних теоретичних методів. Зокрема, це: *аналітичний, системний, порівняльний, узагальнення, структурний, проєктування* та ін. Крім того, доцільне використання *методу логічного смислового моделювання* забезпечило реалізацію висновків щодо педагогічних умов та методів формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання.

Теоретично і практично корисними та оригінальними є *емпіричні методи*, які використовувалися з метою відстеження динаміки, перевірки емпіричного підтвердження теоретичних положень дослідження щодо розробки та впровадження авторської методики шляхом зіставлення їх експериментальними результатами. У зазначеному контексті достовірність і ефективність результатів педагогічного експерименту вдало забезпечується під час використання *статистичних методів* дослідження.

Грунтовність та достовірність викладу тексту дисертації зумовлюється всебічним, аргументованим аналізом відповідної джерельної бази. Опрацювання й критичний аналіз теоретичного матеріалу, проведення емпіричних досліджень, власний досвід мистецької діяльності склали основу запропонованої автором оригінальної методики формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання.

Дисертаційна робота відзначається логічним викладом наукових результатів, структурною виваженістю та чіткістю, узгодженістю поставлених завдань і сформульованих висновків.

Так, науковою значущістю відзначаються матеріали першого розділу дисертації «Теоретичні засади формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва», які отримані дисертантом завдяки

зосередженню її уваги на здійсненні теоретико-методологічного аналізу проблеми емпатії майбутніх музикантів-педагогів в галузі фортепіанного мистецтва. У Ціжуй реалізує дослідницькі завдання на основі вивчення досягнень науковців, які стосуються визнання ролі емпатії особистості в житті та професійній діяльності. Ґрунтуючись на досягненнях психології, педагогіки, мистецтвознавства, естетики автору вдалося теоретично обґрунтувати категорію художньої емпатії як здатності до адекватного осягнення і оцінювання образного змісту художнього твору з позицій суб'єктивного проникнення у емоційно-смісловий підтекст втілених автором переживань, роздумів, ставлення щодо відтворюваних явищ дійсності (параграф 1,2, с.56).

Дисертант доводить важливість специфіки професійної діяльності, яка передбачає спілкування учителя не лише з мистецтвом, а й з учнями, взаємодію з ними на ґрунті музично-естетичної діяльності задля формування досліджуваного феномену. Отже, дефініціювання "художньої емпатії вчителя музичного мистецтва" зумовлюється необхідністю врахування і особливостей педагогічної діяльності. Адже, сприймаючи художні образи, учитель не просто співпереживає авторським намірам, емпатійно осягає зміст музики, але й переймається педагогічними завданнями, такими як прагнення донести художній смисл мистецького творіння до учнів, захопити їх красою художніх образів, зацікавити музичним мистецтвом, розкрити естетичний бік формотворчості тощо (дис., с.57).

Автором вдало подається тлумачення основної дефініції дисертаційного дослідження «художня емпатія вчителя музичного мистецтва» як особистісного інтегративного утворення, що передбачає здатність до співпереживання, суб'єктивації як авторського естетичного досвіду, втіленого у художній формі твору, так і оцінювальних орієнтирів художнього сприймання учнів. Функціонування художньої емпатії, становлячи комунікативну домінанту професійної діяльності вчителя музики, визначає її успішність, ефективність, результативність.

Автор обґрунтовано робить висновок про те, що художня емпатія є неодмінною складовою його професійної компетентності. При цьому сприймання і інтерпретація художніх образів вчителем опосередковується педагогічними завданнями, такими як прагнення донести художній смисл мистецького творіння до учнів, захопити їх красою художніх образів, зацікавити музичним мистецтвом, розкрити естетичний бік художньої формотворчості тощо.

Виокремлена дисертантом та вдало схарактеризована структура художньої емпатії учителя є цілісним утворенням, поєднані компоненти якої відтворюють прагнення учителя музичного мистецтва до успішності його професійної діяльності. Крім того, взаємовплив визначених компонентів виражає здатність учителя до досягнення високих результатів у виконавській діяльності та її застосуванні у музично-виховному процесі школярів.

У Ціжуй влучно обґрунтовує доцільність функціонального забезпечення формування художньої емпатії вчителя музичного мистецтва у перебігу таких функцій, як: прогностично-оцінювальної, що виявляється у визначенні змісту музичного навчання учнів, зокрема, у виборі високохудожнього, педагогічно доцільного і цікавого учням навчального репертуару, а також у проектуванні музичного розвитку учнів, у перспективному розробленні педагогічної стратегії музичного навчання та конкретної методики її реалізації у відповідності до музичних потреб і навчальних можливостей учнів; виконавсько-творчої, яку спрямовано на організацію і забезпечення ефективної художньої взаємодії школярів у процесі колективного музикування та контрольної-коректуючої, яка пов'язана із аналізом музично-навчального процесу, осмисленням результатів музичного розвитку учнів, внесенням необхідних виправлень, доцільних коректив у власну художньо-педагогічну діяльність.

Цілісність дослідницького пошуку досягається завдяки реалізації низки розроблених дисертантом наукових підходів і принципів, що виступають як концептуальні засади розроблення педагогічних умов, методів і прийомів формування художньої емпатії студентів, та презентуються у другому розділі «Методичні засади формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва».

Фокусуючи свою увагу на складності та багатоаспектності методологічного забезпечення означеного процесу У Ціжуй описує функціональне значення обраних підходів та принципів з метою розкриття специфіки, визначення сутності досліджуваного явища, розробки педагогічних умов та методики його формування.

Грунтовно здійснений методологічний аналіз проблеми художньої емпатії вчителя музичного мистецтва дав можливість У Ціжуй доцільно відібрати наукові підходи до розкриття змісту досліджуваного феномену, серед яких: антропоцентристський, суб'єктно-діяльнісний, герменевтичний, інтеграційний та інтерактивний. Результативність формування художньої емпатії майбутніх музикантів-педагогів у галузі фортепіанного мистецтва у дисертації досягається також впровадженням принципів (аксіологічності, емоційності, суб'єктності, інтерактивності, полікультурності).

Наукову цінність становить розроблений дисертантом комплекс педагогічних умов формування художньої емпатії студентів. Систематичне залучення до оцінноцентрованого діалогу; активізація творчої уяви студентів; розширення досвіду пізнання мистецтва; забезпечення педагогічної спрямованості процесу формування художньої емпатії - всебічно охоплюють усі аспекти формування художньої емпатії студентів та забезпечують продуктивність методичного забезпечення досліджуваного процесу.

Практично-цінним матеріалом є розроблений У Ціжуй комплекс відповідних методів, що в єдності з визначеними та аргументованими

педагогічними умовами забезпечили створення і реалізацію відповідної методики формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання.

Головним науково-методичним досягненням У Ціжуй є обґрунтування структури та змісту моделі формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва, що від постановки мети й основних завдань охоплює наукові підходи; основні принципи; педагогічні умови; етапи педагогічної роботи; ефективні методи формування означеного явища, що разом становить повний технологічний цикл. Відзначимо перспективність реалізації складників авторської методичної моделі під час впровадження оригінальної поетапної методики формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва засобами фортепіанного навчання.

Реалізація науково-дослідницького потенціалу автора віднайшла своє втілення, зокрема, у третьому розділі дисертації «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методики формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання».

Принципову новизну теоретичних здобутків дисертаційної роботи визначає розроблений дослідником та докладно презентований діагностичний апарат з метою виокремлення рівнів сформованості означеного феномена, а також перебіг і результат експериментальної перевірки ефективності розробленої методики. Наукової вартості набувають засоби наочного обґрунтування динаміки формування означеного конструкту та перевірки ефективності розробленої автором методики.

Грунтовний теоретичний аналіз обраної теми та якісно проведене емпіричне дослідження дали можливість У Ціжуй запровадити модель формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання у практику фахової підготовки в системі вищої мистецько-педагогічної освіти.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

-здійснено системний аналіз і визначено сутність, зміст, структуру поняття “художня емпатія вчителя музичного мистецтва”;

- визначено функції художньої емпатії вчителя музичного мистецтва у професійній діяльності;

-розкрито критерії, показники, а також рівні сформованості художньої емпатії вчителя музичного мистецтва;

- розроблено, обґрунтовано і експериментально перевірено методику як систему взаємозумовлених принципів, педагогічних умов, методів і прийомів, а також етапів формування художньої емпатії майбутніх учителів музики у процесі фортепіанного навчання.

Уточнено: зміст понять “емпатія”, “педагогічна емпатія”, “професійна компетентність учителя музичного мистецтва”, “виконавська культура учителя музичного мистецтва”;

Подальшого розвитку набули: методика фортепіанного навчання студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів, теоретичні засади забезпечення педагогічної спрямованості музично-фахової підготовки студентів педагогічних університетів, наукові засади формування професійної компетентності майбутніх педагогів.

4. Значущість результатів дослідження для науки і практики та можливі шляхи їх використання

Безперечна цінність одержаних у Ціжуй результатів для музично-педагогічної науки полягає в розробці та апробації методики формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання. Практична значущість отриманих результатів визначається можливістю впровадження запропонованої методики формування художньої емпатії студентів у навчальний процес мистецьких факультетів педагогічних університетів. Теоретичні і методичні матеріали

дисертації можуть бути застосовані в розробці навчальних програм, навчальних посібників, у лекціях з педагогіки мистецтва.

5. Повнота викладу матеріалу

Основні теоретичні положення і висновки дисертації відображено в 14 публікаціях, 6 з яких надруковано в провідних фахових виданнях України з педагогіки, 5 – у міжнародних наукових виданнях, 3 робіт апробаційного характеру. Кількісні та якісні показники публікацій відповідають чинним вимогам. В них повною мірою віддзеркалено основні наукові положення дисертації.

6. Оцінка змісту й оформлення дисертації

Дисертація написана грамотно й оформлена згідно з Наказом МОН України №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017р. (із змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44. Стиль викладу в ній матеріалів досліджень, наукових положень, висновків і рекомендацій доступний для їх сприйняття.

Оцінювання змісту дисертації дає можливість констатувати, що дисертаційна робота У Ціжуй є цілісним, завершеним науковим дослідженням. За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю й достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням, дисертація відповідає паспорту спеціальності 014 Середня освіта (Музичне мистецтво) й вимогам, які висуваються до дисертацій такого типу.

7. Дискусійні питання та зауваження щодо окремих положень дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, вважаємо за доцільне звернути увагу на окремі дискусійні аспекти та висловити зауваження.

1. У теоретичному розділі дисертації автор дійшов висновку, що розкриття дефініції «художня емпатія вчителя музичного мистецтва» має зумовлюватися необхідністю врахування особливостей педагогічної діяльності. Виникає питання, як це поняття впливає на професійну компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва.

2. Дисертантом докладно проведений процесуально-функціональний аналіз формування художньої емпатії майбутніх учителів музики, що охоплює: прогностично-оцінювальну, виконавсько-творчу та контрольнокоректуючу функції. Вважаємо, що доцільним було б ширше розкрити значення прогностично-оцінювальної функції в цьому процесі.

3. У контексті обґрунтування науково-методологічних основ розробленої методики формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фортепіанного навчання автором обґрунтовано методологічні підходи та принципіві положення означеного процесу. З цієї позиції бажано було б ширше розкрити, яку роль відіграє принцип інтерактивності в модернізації навчального процесу і яким чином він пов'язаний з інтерактивним підходом.

4. У дослідно-експериментальній роботі з визначення сформованості художньої емпатії студентів факультетів мистецтв у процесі фортепіанної підготовки дисертантом була використана серія завдань, які впливали на оцінювальні підходи до художнього опрацювання музики. Втім, їх роль у методичному забезпеченні досліджуваного процесу має резерви щодо більш докладного висвітлення.

5. Безперечним концептуальним досягненням наукового дослідження є розроблена та презентована дисертантом модель формування художньої емпатії майбутніх учителів музики у процесі фортепіанного навчання. На

нашу думку, більш повної деталізації потребують можливості застосування мистецького репертуару задля формування художньої емпатії майбутніх фахівців.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота У Ціжуй «Формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання» є науковим дослідженням, виконаним автором на актуальну тему. Отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання, яке полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні й експериментальній перевірці методики формування художньої емпатії майбутніх учителів музики у процесі фортепіанного навчання.

У цілому вважаємо, що дослідження У Ціжуй «Формування художньої емпатії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фортепіанного навчання» є завершеним самостійним і оригінальним дослідженням, яке за характером фактичного матеріалу, ступенем його якісного аналізу, рівнем новизни та значущості результатів відповідає Наказу МОН України №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017р. (із змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, що дає підстави для присудження У Ціжуй ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво).

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

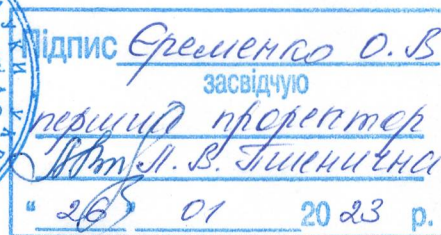
завідувач кафедри хореографії та

музичного мистецтва

Сумського державного

педагогічного університету

імені А. С. Макаренка

О. В. Єременко